

Denetimli Serbestliklerde Eğitim ve İyileştirme Çalışmalarında Motivasyonel Görüşmenin Kullanımı

Özge Gamsız Tunç¹

Özet

Çağdaş ceza sisteminde hapis cezaları, suçlu davranışların azalması ve suçun tekrarının önlenmesi açısından yetersiz kalabilmektedir. Buna göre denetimli serbestlik sistemi ceza sisteminde suç işlemiş bireylerin topluma adaptasyonu, rehabilitasyonu ve tekrar suç işlenmesinin önlenmesi açısından alternatif bir sistem olarak kurulmuştur. Ancak denetimli serbestlik sisteminde yükümlüler denetim planlarında belirlenen çalışmalara gönülsüz ve dirençli bir şekilde katılabilmektedirler. İyileştirme çalışmalarında direnç, zaman zaman zorlayıcı olabilmekte ve çalışmaların etkililik oranını düşürebilmektedir. Motivasyonel görüşme iyileştirme çalışmalarında karşılaşılan dirençle baş etme yöntemlerinden biri kabul edilmektedir. Motivasyonel görüşme ilk olarak madde bağımlılığı alanında kullanılmaya başlanmış sonrasında kapsamı genişletilmiştir. Motivasyonel görüşme denetimli serbestlik yükümlülerinin madde bırakmaya hazır oluşlarının ve sorumluluk düzeylerinin artması ile motivasyonlarının yükselmesi üzerine olumlu katkılar sunmaktadır. Ayrıca motivasyonel görüşme sayesinde madde kullanımına dönüşlerin azaldığını gösteren çalışmalar da mevcuttur. Bu bağlamda denetimli serbestlik sisteminde yürütülen bireysel görüşme ile grup çalışmalarında motivasyonel görüşmenin kullanılmasının direnci azaltması, yükümlülerin isteklerinin artması, madde kullanımına dönüşlerin azalması ve suçun önlenmesi konusunda katkı sağlayacağı söylenebilir. Mevcut çalışmada göre denetimli serbestlik uzmanlarına motivasyonel görüşme teknikleri eğitimleri verilmesi ve iyileştirme çalışmalarının bu kapsamda çeşitlendirilmesi önerilmektedir.

1 Dr., Adalet Bakanlığı, ozgegamsiz89@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7473-7975

1. Giriş

Geçmişten günümüze suç, suçlu davranış, suçun rehabilitasyonu ve suçun azaltılması üzerine pek çok araştırma yapılmıştır. 2020 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2011 yılında Türkiye'deki ceza infaz kurumlarında bulunan kişi sayısının 128 bin iken 2020 yılında bu sayının 267 bin olduğu, ceza evlerinde bulunan kişi sayısının %108 oranında arttığı tespit edilmiştir (TÜİK, 2023). Benzer şekilde başka bir çalışmada hem TÜİK hem de Avrupa Konseyi'nin raporlarında Türkiye'deki tutuklu/hükümlü sayısındaki artış oranının Avrupa'ya göre daha fazla olduğu söylenmektedir (Dinç, 2021). Bu bağlamda artan suç oranları ile mücadele etmenin önemli olduğu ifade edilmektedir (Gün & Önder Erol, 2023). Buna göre suç artış oranının azalması ve suç tekrarının önlenmesi konusunda neler yapılması gerektiği düşünülebilir.

Çağdaş ceza sisteminde sadece hapis cezalarının yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Artan suç oranları, ceza infaz sisteminde alternatif yolların bulunmasının önemli olduğunu göstermektedir. Bu bakış açısıyla oluşturulan denetimli serbestlik, suçlu davranış nedeniyle bozulan toplumun onarılmasını, faillere sorumluluklar yüklenmesini, faillerin sorumluluklarını yerine getirmemeleri durumunda cezaevlerine gönderilmesini öngören bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Apaydın & Kaplan, 2019). Araştırmalar, denetimli serbestlik kurulmadan önce suçlu davranışı olan bireyleri ceza infaz kurumlarına alarak infaz etmeye çalışmanın, suçun azalmasında etkili olmadığını göstermektedir (İlgün, 2010). Bu kapsamda hapis cezalarına alternatif olan, suç işlemiş bireyin tekrar suç işlemesini önleyen, rehabilite edilmesini amaçlayan ve topluma uyum sağlamasını kolaylaştıran bir sistem olan denetimli serbestlik oluşturulmuştur (Kale, 2009). Günümüz ceza infaz sistemlerinin onarıcı adalet kapsamında iyileştirme ve rehabilitasyona odaklı olduğu ifade edilmektedir (Porsuk, 2022). Suç, bireye atfedilen ve öğrenilen davranış olarak tanımlanmasıyla birlikte, suçun azaltılmasında iyileştirici ve rehabilite edici yöntemler ön plana çıkmaya başlamıştır (Gün & Önder Erol, 2023).

Denetimli serbestlik tedbiri altındaki bireyler yükümlü olarak adlandırılmaktadır. Yükümlüler adı üzerinde denetimli serbestlik süresince haklarında belirlenen yükümlülüklere uymak durumundadırlar. Buna göre yükümlüler haklarında yapılan çağrılara ve düzenlenen denetim planına, iyileştirme çalışmaları kapsamında belirlenen yükümlülüklere (bireysel görüşme, grup/seminer çalışmaları vb.), kararın infazı ve denetim için belirlenen kurallara ve denetimli serbestlik personellerinin uyarı ve önerilerine uymak zorundadırlar (DSHY, 2021, m. 42). Bu kapsamda denetimli

serbestlik sistemi, ceza infaz kurumlarına göre rahat görünmesine rağmen, yükümlüler açısından haklarında belirlenen yükümlülüklere uymak zorunda kaldıkları için zorlayıcı olabilmektedir.

Denetimli serbestlik sisteminde bulunan yükümlüler bir tedbir dâhilinde geldikleri için denetim planlarında belirlenen yükümlülüklere zorunlu ve gönülsüz olarak katılabilmektedirler. Bireysel görüşmelerin direncin en fazla hissedildiği yer olduğu belirtilmektedir (Altın, Pazarcıkcı & Aldemir, 2015). Bununla birlikte iyileştirme çalışmalarının büyük çoğunluğunu kapsayan grup çalışmaları da direncin karşılaşıldığı yerler olabilmektedir. Danışmalık ve iyileştirme süreçlerinde grup üyelerinin gönüllü olması tercih edilmektedir. Buna rağmen mahkeme kararıyla sevk edilen danışanlar bireysel görüşmelere ve grup çalışmalarına gönülsüz olarak ve zorunlu bir şekilde katılabilmektedirler (Carroll & Wiggins, 2014). Bu durum bireysel görüşme ve grup çalışmalarını yürüten denetimli serbestlik uzmanları için yıpratıcı duruma dönüşebilmektedir. Dirence ve isteksiz danışanlara müdahale konusunda önemli bir teknik olan motivasyonel görüşme tekniklerinin denetimli serbestlik sisteminde yürütülen bireysel görüşme ve grup çalışmalarında kullanılmasının faydalı olacağı ön görülmektedir. Mevcut çalışmanın denetimli serbestlik iyileştirme uygulamalarına farklı bir bakış açısı sunması düşünülmektedir.

1.1. Denetimli Serbestlik Sistemi

Denetimli serbestlik 1900'lerin sonrasında ABD'de doğmuş (Apaydın & Kaplan, 2019), Türkiye'de ise 20 Temmuz 2005 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5402 sayılı "Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu" ile kurulmuştur (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2023a). Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği (DSHY)'ne göre denetimli serbestlik, "Şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı bir infaz sistemi" olarak ifade edilmektedir (DSHY, 2021, m. 4). Denetimli serbestlikte suç işlemiş bireylerin infazı ile rehabilite faaliyetleri, ceza infaz kurumu dışında ve toplum içerisinde yerine getirilmektedir (Özcan, 2009).

Denetimli serbestlikteki suç işlemiş bireylere yükümlü denilmektedir. Buna göre yükümlü, "Haklarında yükümlülük kararı verilen, denetim altına alınan veya tedbir kararı verilen ve denetimli serbestlik müdürlüğünce toplum içinde denetim, takip ve iyileştirilmesi yapılan şüpheli, sanık veya hükümlü (DSHY, 2021, m. 4)" olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda denetimli serbestlik sistemi, suç işlemiş bireylerin psikososyal sorunlarının

çözülmesine, koşullu salıverilme sonrası korunmalarına, ihtiyaçlarına göre kaynak sağlanmasına, bilgilendirilmelerine, yönlendirilmelerine ve rehberlik ile yardım hizmetlerini alabilmelerine olanak sağlamaktadır (Aldemir, Berk & Coşkunol, 2018). Buna göre denetimli serbestlik kapsamının çok çeşitli olduğu söylenebilir.

Denetimli serbestlik sistemi kapsamında pek çok farklı ceza türlerinin infazı gerçekleştirilmektedir. Örneğin, denetimli serbestliklerde adli kontrol (CMK² 109/3 ve ÇKK³ 20), tedavi ve denetimli serbestlik (TCK⁴ 191/3), denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazı (CGTİHK⁵ 105/A), adli para cezasına karşılık kamuya yararlı bir işte çalıştırılma (CGTİHK 106/3) gibi farklı kapsamda tedbirler yerine getirilmektedir (Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı (DSDB), 2023a). Buna göre Türkiye’de denetimli serbestlik sisteminde yürütülen çalışmalar infaz hizmetleri, madde bağımlılığı tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri, hizmetler kapsamında düzenlenen raporlar ve rehberlik ile yardım hizmetleri olmak üzere dört grupta incelenebilmektedir (Kaplan, 2019). Denetimli serbestlik sisteminde iyileştirme çalışmaları denetimli serbestlik uzman personeli tarafından yerine getirilmektedir.

Denetimli serbestliklerdeki eğitim ve iyileştirme bürolarında görevli uzman personel (psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog ve öğretmen), denetimli serbestlik tedbiri alan yükümlülerin topluma kazandırılmasından, rehberlik ve iyileştirme programlarının yürütülmesinden, özel hayatın gizliliğine dikkat ederek yükümlülerin aile, okul ve iş yerleriyle iş birliği yapılmasından, diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yaparak eğitim ve iyileştirmeye yönelik program hazırlamak ile yürütmekten ve buna benzer faaliyetlerden sorumludur (DSHY, 2021, m. 17). Bu kapsamda denetimli serbestlik uzmanları denetimli serbestlik yükümlülerinin topluma uyum göstermeleri, toplumla yeniden bütünleşmeleri, olumlu sosyal davranış ve becerileri kazanmaları ve suç davranışlarının azalması amaçlarıyla bireysel görüşmeler, grup çalışmaları, eğitim ve bilgilendirme seminerleri ve boş zaman yapılandırma faaliyetlerini yürütmektedirler (DSDB, 2023b). Bu bağlamda aşağıda denetimli serbestlikte yürütülen iyileştirme faaliyetleri hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

---

2 CMK: Ceza Muhakemesi Kanunu

3 ÇKK: Çocuk Koruma Kanunu

4 TCK: Türk Ceza Kanunu

5 CGTİHK: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

1.1.1. Denetimli Serbestlik Sisteminde İyileştirme Faaliyetleri

Denetimli serbestlik hizmetleri kapsamında yükümlülere yapılan risk ve ihtiyaç değerlendirmesi sonucunda ya da yargı mercii tarafından rehberlik çalışmaları hükmedildiğinde yükümlünün risk ve ihtiyaçlarına göre eğitim ve iyileştirme bürosunda görevli denetimli serbestlik uzmanları tarafından iyileştirme çalışmaları yapılmaktadır. İyileştirme çalışmalarına bireysel görüşmeyle başlanmaktadır. Yükümlülerin grup çalışmasına hazır hâle gelmesiyle ve gerekli görülmesi durumunda iyileştirme çalışmalarına grup çalışmaları ile devam edilebilmektedir (DSHY, 2021, m. 38). Kimi zaman grup çalışmalarına uygun olmayan yükümlülerle iyileştirme çalışmaları bireysel olarak yürütülebilmektedir.

Denetimli serbestlik kapsamında yürütülen iyileştirme çalışmalarında bireyselleştirilmiş plana göre müdahale yerine getirilmektedir. Denetimli serbestlikte eğitim ve iyileştirme çalışmaları bireylerin risk ve ihtiyaçları doğrultusunda uygulanmaktadır. Bu bağlamda uygulanan bireysel görüşme uygulamaları arasında değerlendirme görüşmeleri, bireysel müdahale görüşmeleri (uzun süreli bireysel görüşme) ve “Denetimli Serbestlik Uygulamalarında Öfke Kontrolü Programı-(ÖfkeSİZ)” yer almaktadır. 18 yaş üzeri yetişkinlere uygulanan grup çalışmaları arasında “Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Farkındalık Programı (SAMBA)”, “Hayat İçin Değişim Programı (HAYDE)” ve “Öfke Kontrolü Müdahale Programı” vardır. 18 yaş altı çocuklarla ve gençlerle yürütülen grup çalışmaları arasında ise “Çocukları için Temel Yaklaşım Müdahale Programı”, “Denetim Altındaki Çocuklar için Alkol ve Madde Müdahale Programı”, “Çocuklar için Genel Suçlu Davranışı Müdahale Programı”, “Çocuklar için Saldırganlığı Önleme Müdahale Programı”, “Adım Adım Değişim Programı” ve “Gençler için Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Farkındalık Programı (GENÇ SAMBA)” bulunmaktadır (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2023b). Buna göre denetimli serbestlikte farklı müdahale çalışmalarının yer aldığı görülmektedir.

Avrupa Birliği Erasmus (+) Yetişkin Eğitimi Programı kapsamında “Bağımlılıkla Mücadelede Aile Eğitim Programı (BAMAP)” projesi gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda bağımlılık sorunu olan bireylerin ailelerini desteklemek amacıyla sekiz oturumluk eğitim programı geliştirilmiştir. Böylece bağımlılık sorunu olan yükümlülerin ailelerine yardım etmek amaçlanmıştır (Oral & Dağdeviren, 2018).

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı ile yürütülmüş olan bir Avrupa Birliği projesi kapsamında “*Türkiye’de Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Çocuklar için Etkili*

Bir Risk Değerlendirme Sisteminin Geliştirilmesi (DENGE)” kapsamında 18 yaş altı çocuklara yönelik çocukların yeniden topluma kazandırılması amacıyla daha etkili, önleyici ve rehabilite edici müdahale sistemi oluşturulmuştur (DSDB, 2023c). Denetimli serbestlikte 18 yaş altı çocuk yükümlülerle çocuktan sorumlu denetimli serbestlik uzmanları ilgilenmektedir.

Denetimli serbestlikteki bireysel görüşmeler ve grup/seminer çalışmaları dışındaki diğer iyileştirme faaliyeti boş zaman yapılandırmalarıdır. Boş zaman yapılandırmaları sayesinde yükümlülerin toplumla bütünleşmelerine, olumlu sosyal davranış kazanmalarına, ilgi alanları ile becerilerini geliştirmelerine, eğitsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif etkinliklere yönlendirilmelerine yardım edilmektedir (DSHY, 2021, m. 38). Yapılan bir çalışmada denetimli serbestlikte yürütülen eğitim ve iyileştirme çalışmalarının yükümlülerde değişim konusunda motivasyon kazandırdığını ancak araştırmaya katılanlarla gerçekleştirilen bireysel görüşmelerde iyileştirme çalışmalarının katkı sağlasa da yeterli olmadığı tespit edilmiştir (Duman, 2019). Başka bir çalışmada da iyileştirme çalışmalarının yükümlülerin davranışlarında olumlu değişiklik yarattığı ve sorumluluk kazanmalarına yardım ettiği belirtilmiştir (Çınar, 2015). Buna göre yürütülen iyileştirme çalışmalarının yükümlülere olumlu katkı sağladığı ifade edilebilir.

1.1.1.1. Direnç ve Denetimli Serbestlik

Yardım mesleğinde çalışanların direnç ve isteksizlikle karşılaşmaları muhtemeldir. Danışma sürecinde direnç, danışanın beklenen düzeyde konuşma yapmaması (konuşma direnci), danışanın doğru şekilde kendini açamaması (mahremiyet direnci), danışanın kendisinden beklenen sorumlu tutum ile katılımı gösterememesi (katılım/sorumluluk direnci), danışman ve danışan arasındaki terapötik ilişkinin bozulması (ilişkisel direnç), danışanın probleminin çözümü için gereken düşünce yapısı ya da farkındalık kazanma isteğinin olmaması (çözümüne direnç), görüşme sürecinde belirlenen kuralları kasıtlı olarak çiğnemesi (kurallara direnç) olarak tanımlanabilmektedir (Özer, 2017). Direnç, danışanların kendilerine baskı yapıldığında gösterdikleri itme davranışı iken isteksizlik danışanların yardım süreçlerinde aşamalara veya adım atması gereken görevlere katılmada tereddüt etmesi anlamına gelmektedir. Kimi zaman “yönlendirilen danışan” denilen gönülsüz danışanlar direnç gösterebilmektedirler. Örneğin; bir suçlu, danışmanlık almak için şartlı tahliyeden yararlanır, bir çift mahkeme emriyle aile terapisine yönlendirilir.

Denetimli serbestliklerde, ıslahevlerinde, cezaevlerinde veya sosyal yardım kurumlarında gönülsüz danışanlarla karşılaşma olasılığı yüksektir (Egan, 2011). Onarıcı adalet sisteminin özelliklerinden biri bireylerin

kendi rızalarıyla sürece katılım göstermeleridir. Ancak denetimli serbestlik sisteminin soruşturma ve kovuşturma aşamalarında tutuklanmaya, tahliye sonrası aşamalarda da koşullu salıverilme süresine kadar olan aşamalarda hapis cezasına alternatif olduğu ve bu nedenlerle denetimli serbestlik yükümlülerinin sürece katılım rızalarının tartışmalı olduğu belirtilmektedir (Şekerci, 2019). Denetimli serbestlik yükümlülerinin denetimli serbestlik sürecinde zorunlu gelmelerine rağmen motivasyonlarının bir miktar olabileceği belirtilmektedir. Madde bağımlılığı tedavisine başvurmamış olan bireyler denetimli serbestlikten fayda sağlayabilmektedirler. Ayrıca zorunlu yönlendirmelerin dışsal motivasyon olarak düşünülebileceği ifade edilmektedir (Ögel vd., 2016). Bu bağlamda dirençli ve isteksiz danışanlarla karşılaşıldığında ise danışmanın bu duruma müdahale etmesi gerekmektedir (Özer, 2017). Denetimli serbestlik sisteminde yürütülen iyileştirme çalışmalarında hem bireysel görüşme hem de grup çalışması süreçlerinde dirençle karşılaşılabilir. Bu nedenle dirence müdahale edilmesinin gerekliliği düşünülebilir.

Denetimli serbestlik çalışanları, psikologlar, sosyal çalışmacılar, danışmanlar ve benzer yardım çalışanları sürekli olarak bir danışanın değişimi ile uğraşmaktadırlar. Yaptıkları danışma/görüşmelerde de hep değişim odaklı konuşmalar yapmaktadırlar (Rollnick vd., 2008). Akut sıkıntı ve duygusal olarak acı yaşamış danışanlar hemen tedaviye ya da terapiye başlamaya meyilli ve oldukça isteklidirler. Terapiye geldiklerinde hemen motive olurlar, sıkı bir çalışma içine girerler ve değişmeye çabalarlar. Oysa terapiye/danışmanlığa zorla gelmek durumunda olanlar, sorunlu davranışları alışkanlık hâline getirenler ve bağımlılık sorunu olanlar görüşmelerde düşük motivasyonlu olma eğilimindedirler (Chen & Giblin, 2020). Buna göre danışma süreçlerinde danışanlara motivasyon kazandırmak önemli olabilir.

Danışma süreçlerinde danışanların kendi dünyalarını açmamaları, şimdi ve burada olamamaları, terapötik ortam ile terapötik ilişkiden kendilerini soyutlamaları, dirençten kaynaklanabilmektedir (Umucu & Voltan Acar, 2011). Direnç, grup çalışmalarında bireylerin kendilerini açmalarını, hedeflerine ulaşmalarını ve gruba katkı sağlamalarını engellemektedir. Ayrıca bir grup üyesinin direnç göstermesi, diğer grup üyelerinin de direnç geliştirmelerine yol açmaktadır. Oturumlara geç gelme, oturumlarda çok konuşma, hiç konuşmama, oturumlarda başka bir şeyle ilgilenme gibi davranışlar direnç davranışlarından bazılarıdır (Yaycı, 2017). Yapılan çalışmalar özellikle zaman sınırlı, gönüllülük esasının ikinci planda olduğu ve kapalı gruplarda direncin diğer gruplara göre daha fazla görüldüğünü göstermektedir (Yıldırım & Durmuş, 2015). Bu bağlamda denetimli serbestliklerde yürütülen bireysel görüşmelerde olduğu kadar grup

çalışmalarında da direnç yaşanması, iyileştirme faaliyetlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Çünkü denetimli serbestlikte yürütülen grup çalışmaları kapalı olan, gönülsüz katılımcıların olduğu ve zaman sınırlı çalışmalardır. Gönülsüz katılımcıların bulunduğu grup çalışmalarının sağlıklı ve başarılı bir biçimde sonuçlanabilmesi için temel düzey danışmanlık becerileri daha yoğun bir çaba gösterilmesi ve farklı yöntemlerin kullanılması gerektiği önerilmektedir (Carroll & Wiggins, 2014). Grup üyelerinin danışmaya ilişkin düşük motivasyonlarının dirence sebep olabileceği belirtilmektedir (Engle & Arkowitz, 2006).

Danışmanlık hizmetlerinde dirençle baş etmek için pek çok yöntem mevcuttur. Bunlardan bazıları iyi planlama ve yapılandırma yapma ile terapötik ortamın sağlanmasıdır. Grup çalışmalarında dirençle baş etme yöntemlerinden bazıları şunlardır: Görülen direncin ifade edilmesi, şimdi ve buraya getirme, diğer grup üyelerinin gözlemlerini paylaşmalarını sağlama, kuralların hatırlatılması, üyelere sorumluluk verilmesi, fotoğraflardan yararlanma, metaforlardan yararlanma, üyeleri dirençleri üzerinde çalışmaya teşvik etme, yüzleştirme yapma, grup etkinlikleri yapma ve bireysel görüşmelere yönlendirme. Ayrıca dirençle baş etme yöntemlerinden bir diğeri motivasyonel görüşme tekniklerinin kullanılmasıdır (Yaycı, 2017).

Dirençle çalışmak motivasyonel görüşmenin temel hedeflerindedir. Motivasyonel görüşme perspektifinden direnç, danışandan değil görüşmeciden (danışmandan) kaynaklanmaktadır (Ögel & Şimşek, 2021). Ayrıca onarıcı adaletin daha etkili olabilmesi için yükümlülerin motivasyonlarını artıracak yöntemlerin denenmesi gerektiği belirtilmektedir (Şekerci, 2019). Bu bağlamda denetimli serbestlik süreçlerinde yürütülen çalışmalarda gönülsüz katılımı baş etmede kullanılacak yöntemlerden birinin danışanların motivasyonlarını artıracak görüşmeler olabileceği düşünülmektedir.

2.1. Motivasyonel Görüşme

Motivasyonel görüşme klinik bir yöntem olarak ilk kez 1983 yılında tanımlanarak alkol bağımlılığı olan bireylerde kullanılmıştır (Rollnick vd., 2008). Motivasyonel görüşme 1995 yılında Miller ve Rollnick tarafından tanımlanan bir yöntemdir. Danışanın yaşadığı ambivalansı (kararsızlığı) keşfederek çözümlenmesine yardım eden yönlendirmelerden faydalanan ve danışan merkezli bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Ambivalans iki yönlü hissetmek ya da değişim ikilemi olarak belirtilmektedir (Dicle, 2017). Ayrıca ambivalans, anlamak ve çözümlenmek anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle danışanın “yapsam mı yapmasam mı”, “kullansam mı

kullanmasam mı”, “yesem mi yemesem mi” gibi yaşadığı ikilemleri ifade eder (Ögel & Şimşek, 2021). Motivasyonel görüşme tekniği Prochaska ve Diclemente tarafından geliştirilmiş olan beş aşamalı teorik ötesi bir model olan davranış değişikliği modeliyle ilişkilidir. Motivasyonel görüşme bireyin şimdiki zamanına, danışanın kararsızlığına dönük seçici yanıtlara, değişim için içsel motivasyona, iletişime ve danışanın kendi değerleriyle ilişkisine odaklanmaktadır (Miller & Rollnick, 2013). Motivasyonel görüşme bir uzmanın değişimle ilgili olarak nasıl bir dil kullanacağı üzerinde durmaktadır. Buna göre motivasyonel görüşmede danışanların kendi ilgileri ve değerleri doğrultusunda değişimleriyle, davranışları ve tutumlarını değiştirmeleriyle ilgili konuşmalar yapmalarına yardım etmek temel hedeftir (Koroğlu, 2021). Bu açıdan bakıldığında motivasyonel görüşmenin temelinde danışana değişim motivasyonu kazandırmak vardır.

Motivasyonel görüşme danışanlarda davranış değişikliğini hedefleyen ve sağlam bir anlayışla yürütülen 160’ın üzerinde klinik çalışmayla test edilmiş bir yöntemdir (Rollnick vd., 2008). Danışmanlık süreçlerinde motivasyonu ve isteği olmayan danışanlarla çalışırken uygulanan, danışan merkezli ve yönlendirici bir seçim müdahalesidir (Chen & Giblin, 2020). Motivasyonel görüşme danışanların kararsızlıklarını keşfetmelerine ve çözmelerine yardım etmelerine, değişime hazır olmalarına yardım eden terapötik bir stildir (Hettema, Steele & Miller, 2005). Görüşmeyi yapan uzmanın esas görevi danışanın harekete geçmesine, değişim yönünde adım atmasına ve içsel motivasyon kazanmasına yardım etmektir (Ögel & Şimşek, 2021). Motivasyonel görüşme, bireyde var olan motivasyonun tetiklenmesiyle uğraşmaktadır ve değişim terapötik ilişki sayesinde gerçekleşmektedir (Bayyar, 2023). Motivasyonel görüşmede danışanların yaptığı değişimler, neyi ve neden değiştirecekleri, değişimin ne kadar önemli olduğu, değişim için neler yaptıkları ve bu yaptıkları hakkında neler söylemek istedikleri üzerinde durulmaktadır (Westra, 2004). Motivasyonel görüşmede değişim için gerekli olan ve kişide zaten var olan yeteneğin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir (Ögel & Şimşek, 2021). Motivasyonel görüşmede danışanda değişimin gerçekleşmesinin belli aşamaları bulunmaktadır.

Motivasyonel görüşme dört basamaktan oluşmaktadır. Bunlar, iş birliği yapma, kabullenme, akla getirme ve şefkatle yaklaşma olarak ifade edilmektedir. İlk basamak olan iş birliği yapmada danışan ikna edilmek yerine desteklenmektedir. İkinci basamakta danışanın içinde bulunduğu değere ve potansiyele inanmasına yardım etmek ve danışanın güçlü yönlerini çıkarmaktır. Üçüncü basamak, danışanın davranış değişikliği için gerekli motivasyona sahip olduğunu keşfetmesine yardım etmektir. Dördüncü basamak ise danışanın ihtiyaçlarına önem vermektir (Miller & Rollnick,

2013). Bu basamakların gerçekleştirilmesi için danışanların yerine getirmeleri için gereken adımlar mevcuttur. Buna göre motivasyonel görüşmenin katılımı sağlamak, odaklanmak, ortaya çıkarmak ve planlamak olmak üzere dört bileşeni bulunmaktadır (Arkowitz, Miller & Rollnick, 2019; Ögel & Şimşek, 2021). Bu çerçevede önce danışanla yola çıkma, sonra gidilecek rotaya karar verme, değişim isteği altındaki nedenleri çıkarma ve gerçekçi adımlar atma şeklinde yol alınmaktadır. Bu adımlar atılırken danışmanların empati, değişim isteksizliğini kabul etme, danışanların değerleri ile davranışları arasındaki farklılıkları anlamalarına yardım etme ve öz yeterliği teşvik etme ilkelerini kullanmaları gerektiği belirtilmektedir (Chen & Giblin, 2020).

Motivasyonel görüşme yöntemi diğer klasik kuramlardan farklı olarak motivasyonu bir kişilik özelliği olarak değil bir durum olarak tanımlamaktadır (Çelik Örüçü, 2020). Motivasyonel görüşme danışan merkezli, insanlarla birlikte olma yolu, danışman ile danışan arasında terapötik ilişkiden ziyade bir ortaklıktır. Motivasyonel görüşme danışanın değişmesi için yapılan bir tuzak görüşme değildir, danışan kendisi çözüm üretmedikçe çözüm üretilmemektedir, danışan ikna edilmeye çalışılmamaktadır ve motivasyonel görüşmede değişken duyguları danışan çözmektedir. Motivasyonel görüşmede saldırgan tavır ve yüzleştirme ile tartışma yapılmamaktadır (Erat & Ceyhan, 2020). Tüm bu yönleriyle motivasyonel görüşme denetimli serbestlik sisteminde kullanılabilir bir yöntem olarak düşünülmektedir.

2.2.1. Motivasyonel Görüşme ve Denetimli Serbestlik

Motivasyonel görüşme ilk olarak bağımlılık alanında kullanılmıştır (Clark vd., 2006). Sonrasında çalışma alanı genişlemiş ve değişim amacı olan popülasyonlarda kullanılmaya başlamıştır (Burke, Arkowitz & Dunn, 2002). Alanyazında motivasyonel görüşmenin dijital oyun bağımlılığı (Balkaya, 2023), yüksek riskli intihar riski olan depresyon ve stres (Bahar, 2021), Tip 2 diyabet (Tosun & Zincir, 2016), KOAH (Karaçar, 2019), akran zorbalığı ve siber zorbalık (Şahin, 2023) üzerinde olumlu gelişmeler kazandırdığı belirtilmektedir. Motivasyonel görüşmenin etkililiği anlamında sağlık alanında yapılan çalışmaların sayısı fazla olsa da (Lundahl vd., 2013) denetimli serbestlik sistemlerinde yürütülen çalışmaların sayısının sınırlı olduğu ifade edilmektedir (Harper & Hardy, 2000).

Denetimli serbestlik kapsamında gerçekleştirilen çalışmaların çoğunun madde kullanımı ile ilişkili olduğu gözlenmiştir. Çünkü madde kullanımı suç popülasyonunda oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Bu bağlamda motivasyonel görüşme alkol ve madde kullanımı olan bireylerde olduğu gibi

suç davranışı sergileyen bireylerde de etkili bir yaklaşım olarak belirtilmektedir (McMurran, 2009). Yapılan bir meta analize göre mahkûm olan bireylerin tedavide kalmaları, değişime hazır olmaları ve tekrar suç işlemleri üzerinde herhangi bir veri elde edilemediği anlaşılmaktadır (Smedslund vd., 2011). Ancak başka bir çalışmada İngiltere’de bulunan bir denetimli serbestlikte motivasyonel görüşme teknikleri doğrultusunda görüşme yapılan maddeyle bağlantılı suç işlemiş bireylerin uyuşturucu ve alkol kullanım puanlarında düşüşler olduğu ve tutumları ile değişim motivasyonları üzerinde olumlu gelişmeler tespit edildiği bildirilmiştir (Harper & Hardy, 2000). Benzer şekilde bir derleme çalışmasının sonuçlarına göre, motivasyonel görüşmenin suçlu bireylerin rehabilitasyonunda kalıcılığın artmasına, değişim motivasyonunun artmasına ve suç işleme olasılığının azalmasına yardım edebileceği ancak kesin bir sonuç söylemek için daha farklı araştırmalara ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Bu araştırmadaki suç türlerinin madde kullanımı, aile içi şiddet, alkollü araç kullanma ve genel suç işleme olduğu görülmektedir (McMurran, 2009).

Denetimli serbestlik sisteminde motivasyonel görüşme tekniklerinin kullanılmasının önemli olduğu ifade edilmektedir. Bunun sebepleri arasında motivasyonel görüşmenin kanıta dayalı olması, direncin ve zor durumların üstesinden gelebilmesi, etkileşimleri değişim odaklı hâle getirmesi, suçlu bireylerin davranış değişikliğinin sorumluluğunu kendilerine yüklemelerine yardım etmesi, değişim konuşmasını ortaya çıkarması ve denetimli serbestlik personelinin yaptırımlarını uygulamalarını kolaylaştırması sayılabilmektedir (Clark vd., 2006). Ayrıca motivasyonel görüşme teknikleri sayesinde denetimli serbestlikte çalışan personelin vaka yönetimi becerilerinin artacağı ve suçlu bireylerin akran destek ağlarını geliştirebileceği ifade edilmektedir (Birgden, 2004).

Denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan yükümlülerle çalışan bir uzman, direnç ile karşılaşırsa motivasyonel görüşmeyi kullanabilir. Bu bağlamda danışman öncelikle danışanın sorunuyla ilgili konuşmaktan neden kaçındığını düşünebilir, odağı değiştirebilir, değişimin danışanın kendi kararı olup olmadığını değerlendirebilir, ilişki kurmayı ön plana alabilir ve danışan için önemli konuları konuşabilir. Dirence en iyi yanıtın dirençle cevap vermemek olduğu belirtilmektedir (Ögel & Şimşek, 2021). Yapılan bir çalışmada ceza infaz sistemleri ve denetimli serbestlikte yer alan suçlu davranış göstermiş bireylerle motivasyonel görüşme tekniklerinin uygulandığı belirtilmektedir (Birgden, 2004). Buna göre suç işlemiş bireyler motivasyonel görüşme sayesinde gönüllü bir şekilde ve zorlamadan bir seçim şansına sahip olabilirler. Böylelikle motivasyonlarında, tutum ve

davranışlarında olumlu değişimler gözlenebilir. Bu sayede rehabilitasyonun başarısı da yüksek seviyelere çıkabilir.

2.2.1.1. Motivasyonel Görüşme ve Madde Bağımlılığı

Motivasyonel görüşme, madde bağımlılığı tedavisinde 1980'li yıllarda geliştirilmeye ve 2000'li yıllarda önem kazanarak uygulanmaya başlamıştır (Ögel & Şimşek, 2021). Motivasyonel görüşme temelde bağımlılık alanında kullanılmak üzere geliştirilmiş, danışanların kararsızlıklarını anlamak ve bu kararsızlığı çözmek için uğraşan bir yöntemdir. Problemlili alkol kullanıcıları ile yapılan uygulamalardan sonra sağlık, psikoterapi, koçluk, sosyal hizmet, diş hekimliği ve eğitim alanlarında kullanılmaya başlanmıştır (Arkowitz vd., 2019). Bu tedavi yöntemi danışan merkezli ve yönlendiricidir (Westra, 2004). Ayrıca motivasyonel görüşme, madde kullanımı olan bireyleri maddeyi bırakmaları için zorlayan yaklaşımların aksine kuralcı bir nitelikte değildir (Ögel & Şimşek, 2021). Motivasyonel görüşmede, danışanlar adına seçim yapılmamaktadır. Onlarla sağlıklı ve bütün olma yönünde kendi motivasyonlarını çıkarmaları için konuşulmaktadır (Arkowitz vd., 2019). Bu yönüyle motivasyonel görüşmenin diğer yaklaşımlardan farklı olduğu söylenebilir.

Madde bağımlılığı tedavisinde klasik yaklaşımlar, eğer danışanlar tedaviye hazır değillerse, onlara hazır olduklarında tedaviye gelmelerini söylemektedir (Arkowitz vd., 2019). Ancak değişim konusunda tereddüt etmek insanın doğasında vardır. Diğer bir deyişle, birey değişim için kararsızlık yaşayabilmektedir. Ayrıca bazı danışanlar isteyerek tedavi olmaya gelirlerken diğerleri sevdikleri tarafından yönlendirilmekte ya da mahkeme zoruyla tedaviye gelebilmektedirler. Bu bağlamda motivasyonel görüşme değişim konusunda kararsızlık yaşayan danışanlara destekleyici ve empatik biçimde yardım etmektedir (Hettema vd., 2005). Motivasyonel görüşme sağlık hizmetlerinde pek çok hastalıkta kullanılan bir müdahale olmakla birlikte alkol ve madde bağımlılığı probleminde sıklıkla kullanılan ve başarılı sonuçlar elde edilen bir yöntemdir (Cıbrı, 2022; Lundahl, 2013; Vasilaki, Hosier & Cox, 2006). Bağımlılık motivasyonel görüşmenin temel odak noktalarından biridir çünkü bağımlılık bir motivasyon problemi olarak ifade edilmektedir (Arkowitz vd., 2019). Bu başarı motivasyonel görüşmenin danışan merkezli olmasından kaynaklanabilir.

Bireysel uygulanan motivasyonel görüşme kapsamında danışan ve danışman ortalama bir saat süren bir ya da dört sefer görüşme gerçekleştirmektedirler. Danışman, danışanın sorunları hakkında ne hissettiğini anladığını ifade eder. Ayrıca danışanın kendi kararlarını vermesine

yardımcı olur. Danışmanlar görüşmeler boyunca danışanı herhangi bir şekilde ikna etmek için uğraşmazlar. Bununla birlikte değişimin aynı kalmasının ya da değişimin olası sonuçlarının neler olabileceğini danışanla tartışırlar. Son olarak danışanın hedeflerini ve her görüşmede hedefleri doğrultusunda nerede olduğunu değerlendirirler (Smedslund vd., 2011). Motivasyonel görüşmenin süresi hakkında net bir sonuca varılamasa da sürecin iki ila altı arasında oturum sayısından oluştuğu ifade edilmektedir (Miller & Rollnick, 2013; Ögel & Şimşek, 2021). Bu bakımdan motivasyonel görüşmenin kısa süreli bir müdahale olduğu söylenebilir.

Motivasyonel görüşmenin sıklıkla bireysel uygulandığı bilinse de grup çalışmalarında da kullanılabilen bir yöntem olduğu belirtilmektedir (Çelik Örucü, 2020). Motivasyonel görüşme gruplarında eğitim verme, destek olma, ruhsal iyileşme ile davranış değişikliğine odaklanıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca motivasyonel görüşme gruplarının temel ilkeleri şunlardır: Olumluya odaklanma, yeni bakış açısı kazandırma, grup üyelerini an'a getirme, geleceğe odaklanma, istekleri araştırma ile yansıtma, grup üyelerinin gücü kendilerinden alabileceklerine inanmalarına yardım etme, yakınmaları dinleme ancak bunların önüne geçme ve oturumlar sonlanmadan önce olumsuz tepkilere karşı tutum geliştirmedir. Motivasyonel görüşme gruplarının ortalama 60-90 dakika olması ideal kabul edilmektedir (Köroğlu, 2021). Buna göre motivasyonel görüşme hem bireysel görüşme hem de grup çalışmalarında kullanılabilir.

Motivasyonel görüşmeye dair yapılan bir meta analiz sonucunda alkol ve madde bağımlısı olan bireylerin, motivasyonel görüşme sonrasında herhangi bir tedavi almayan bireylere göre madde kullanımlarını azalttıkları bulunmuştur. Ancak diğer tedavi yöntemlerinin de motivasyonel görüşme kadar etkili olduğu görülmüştür (Smedslund vd., 2011). Başka bir meta analiz araştırması kısa süreli motivasyonel görüşmenin alkol bağımlılığında etkili olduğunu göstermektedir (Vasilaki vd., 2006). Alkol bağımlılığı olan bireylerle yürütülen bir çalışmada motivasyonel görüşme uygulanan grubun rehabilitasyon programlarına katılma olasılıklarının, madde bağımlılığı tedavisi ile 12 adım kendine yardım gruplarına göre daha yüksek bulunmuştur (Blondell vd., 2011). Yine alkol kullanım bozukluğu olan bireylerle yürütülen bir çalışmada grupta motivasyonel görüşmeye dayalı sosyal hizmet müdahalesinin öz yeterlik ve remisyona etkisi incelenmiştir. Araştırma kapsamında 16 kişi deney, 16 kişi kontrol grubuna atanmıştır. Deney grubundaki katılımcılara beş haftalık grupta motivasyonel görüşme müdahale çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucuna göre, motivasyonel görüşme grubunun müdahale sonrasında tedavi motivasyonu ile öz yeterlik düzeylerinin arttığı ve alkol kullanım miktar ve sıklıklarının

azaldığı tespit edilmiştir (Mutlu, 2021). Buna göre motivasyonel görüşmenin bağımlılık tedavisinde ve rehabilitasyonunda işe yarayan yöntemlerden biri olduğu söylenebilir.

2.2.1.2. Denetimli Serbestlikte Motivasyonel Görüşme Kapsamında Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de denetimli serbestlikte motivasyonel görüşmeyle ilgili çalışmaların TCK 191 “Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak (TCK, 2004)” kapsamında gerçekleştirildiği görülmüştür. Bu bağlamda denetimli serbestlikte motivasyonel görüşmeyle ilişkili çalışmalar incelendiğinde, 18 yaş üzeri madde bağımlılığı tanı kriterlerini karşılayan ya da tanı almamalarına rağmen idrar testlerinde madde çıkan yükümlülerle yapılan bir çalışmada standart bir tedavi planı sunmak üzere hazırlanmış olan “Denetimli Serbestlik Bağımlılık Programı (DSBP)”nın etkililiği değerlendirilmiştir. Bu kapsamda hazırlanan DSBP’nin, motivasyonel görüşme grubu ve bireysel görüşme grubu ile karşılaştırılması hedeflenmiştir. Buna göre üç grup oluşturulmuştur. DSBP’ye 28, motivasyonel görüşme grubuna 30 ve bireysel görüşmelere 30 kişi katılmıştır. Araştırma sonucuna göre, DSBP’nin maddeyi bırakma hazır olma eğilimlerini artırdığı; motivasyonel görüşme grubunun maddeyi bırakmaya verilen önem ile aşerme sıklık ve şiddetini azalttığı ve hazır olma düzeyini artırdığı; bireysel görüşmelerin bireylerde tedaviye güven ve maddeyi bırakmaya hazır olma düzeyinde artırdığı, bireylerin ruhsal ve fiziksel durumlarında iyileşme ile aşerme şiddet, sıklık ve süresinde azalma sağladığı görülmüştür. Buna göre DSBP’ nin sadece maddeyi bırakmaya hazır olma düzeylerini artırdığı tespit edilmiş ve motivasyonel görüşme ile bireysel görüşmelerin DSBP’ ye göre daha artıları olduğu belirtilmiştir (Aldemir vd., 2018).

Denetimli serbestlik kapsamında tedbir almış madde kullanımı olan katılımcılarla gerçekleştirilmiş bir çalışmada 15 kişi motivasyonel görüşme grubuna (deney), 15 kişi de eğitsel yaklaşım grubuna (kontrol) atanmıştır. Araştırma kapsamında deney grubuna 15 gün aralıklarla bireysel görüşme olacak şekilde motivasyonel görüşme uygulanmıştır. Araştırma sonucunda motivasyonel görüşme uygulanan görüşmecilerin son görüşmelerinde maddeyi bırakma hazır bulunuşluk düzeyleri artmıştır. Ayrıca kişilerin içsel motivasyonlarının arttığı, görüşmeler sonunda deney grubundaki katılımcıların hiçbirinin madde kullanımına dönmediği, ancak eğitsel yaklaşım grubunda dört kişinin madde kullanımına döndüğü tespit edilmiştir (Özcan, 2009). Denetimli serbestlik kapsamında gerçekleştirilmiş başka bir çalışmada kendilerine TCK 191. madde kapsamında bir yıl süre ile denetimli serbestlik

tedbiri verilen DSM-V⁶ kriterlerine göre madde kullanım bozukluğu tanısı alan yükümlülere “Transtereotik Model Temelli Motivasyonel Görüşme Programı” uygulanmıştır. Buna göre 23 kişi deney ve 23 kişi kontrol grubuna atanmıştır. Araştırma sonucunda deney grubundaki katılımcıların öz yeterlik düzeylerinde artış olduğu ve maddeyi bırakmaya dönük inançlarının arttığı saptanmıştır (Çapuk, 2023). Bilişsel davranışçı teknikler ile motivasyonel görüşme tekniklerinin bir arada kullanılarak geliştirilmiş “Sigara, Alkol, Madde Bağımlılığı Tedavi Programı (SAMBA)” 15 günde bir ve altı hafta olacak şekilde denetimli serbestlik yükümlülere AMATEM⁷’de uygulanmıştır. Araştırma sonunda program uygulanan yükümlülülerin madde bırakma motivasyonlarının arttığı ve tedaviye uyumları artırdığı tespit edilmiştir (Ögel vd., 2016). İncelenen tüm bu çalışmalar motivasyonel görüşmenin madde kullanımı olan denetimli serbestlik yükümlülülerini üzerinde olumlu katkı sağladığını düşündürmektedir.

2.2.2. Motivasyonel Görüşme Teknikleri

Motivasyonel görüşme müdahalesinde danışanların yaşadıkları ambivalansı keşfetmelerine ve içsel motivasyonlarını artırmaya dönük çalışılmaktadır (Millner & Rollnick, 2013). Motivasyon kazanmada en önemli iki bileşen “önem” ve “güven” dir (Dicle, 2017). Motivasyonel görüşmenin temel teknikleri açık uçlu sorular sorma, destekleme/ onaylama, yansıtma dinleme ve özetleme olarak belirtilmektedir. Açık uçlu sorular direnci önleyerek ayrıntılandırma yapma fırsatı sağlamaktadır. Destekleme danışanın güçlü yanlarını keşfetmesine yardım etmektedir. Yansıtma dinleme danışmanın danışanı dinlediğini göstermektedir.

Özetlemede danışanın ambivalansı ortaya konmaktadır (Ögel & Şimşek, 2021). Motivasyonel görüşme danışanları motive etmek için yansıtma becerileri ile Sokratik sorgulamayı birleştirmektedir. Görüşmede hatırlatıcı sorular, uç sorular ve geriye dönük sorular kullanılmaktadır. Örneğin, “Değişiklik yapmazsan ne olacağını düşünüyorsun?” bir hatırlatıcı soru; “Seni en çok hangi zorluk endişelendiriyor?” uç soru; “Çok içmeye başlamadan önce her şey nasıl gidiyordu?” bir geriye dönük sorudur (Chen & Giblin, 2020).

Motivasyonel görüşme tekniklerinden bir diğeri değişim konuşması yapmaktır. Motivasyonel görüşmenin temel amacı danışanın karşıt ifadeleri seslendirmesini ve değişimi savunmasını sağlamaktır. Danışanların değişimi

6 DSM-V: The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı)

7 Alkol-Madde Bağımlılığı Araştırma, Tedavi ve Eğitim Merkezi, güncel ismiyle Erişkin Arındırma Merkezi

ortaya çıkarmaları için onlara “Sizce bir probleminiz var mı?” gibi çağrıştırmacı sorular sorulabilir. “0’ın hiç önemli değil ve 10’un çok önemli olduğu, 0’dan 10’a kadar derecelendirilmiş bir ölçek üzerinde .....yapmanın sizin için ne kadar önemli olduğunu söylediniz?” (Karaçar, 2019); Peki “Neden sıfırda değil de .....dasmız?” “.....dan daha yüksek bir değere ulaşmak için neye ihtiyacınız var?”(Çelik Örücü, 2020) gibi önem cetvelleri kullanılabilir. Ayrıca “..... yapmaya karar vermiş olsaydınız, 0’ı hiç güvenim yok, 10’u da çok güveniyorum kabul edin. 0’dan 10’a kadar derecelendirilmiş aynı ölçek üzerinde bu davranışı yapabileceğinize dair kendinize ne kadar güveniniz olduğunu söylediniz?” (Karaçar, 2019) gibi güven cetvelleri uygulanabilir.

Danışanın değişimi detaylandırması için “Başka?” gibi sorular sorulabilir. Danışanın endişelerindeki uç noktalarını anlatmaları istenebilir. “Sizin için olayların yolunda gittiği bir zaman hatırlıyor musunuz? Ne değişti?” ile danışanın sorun yaşamadığı geçmiş zamanlarına odaklanması sağlanabilir. Danışana “Eğer değişim yapmaya karar verirsiniz gelecekte nelerin farklı olabileceğini ümit ediyorsunuz?” şeklinde sorular sorarak danışanın geleceğe bakmasına yardım edilebilir. Bu sayede danışanın hedef ve değerleri öğrenilebilir (Arkowitz vd., 2019; Çelik Örücü, 2020; Köroğlu, 2021). Bu bağlamda danışanın hedef ve değerlerini öğrenme ve değişim motivasyonunu kazandırma üzerine motivasyonel görüşme teknikleri kullanılabilir.

3. Sonuç ve Öneriler

Denetimli serbestlik sisteminin temel hedeflerinden biri suçlu bireyleri topluma kazandırma, iyileştirme ve rehabilite etmektir. Bu hedef doğrultusunda iyileştirme çalışmaları kapsamındaki bireysel görüşmeler ile grup/ seminer çalışmaları denetimli serbestlik sisteminin olmazsa olmazlarıdır. Denetimli serbestliklerde uygulanan farklı müdahale çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalara denetimli serbestlik yükümlüleri isteksiz/ gönülsüz ve dirençli şekilde gelebilmektedirler. Bu durum iyileştirme çalışmalarının etkililiğini azaltabilmektedir. İyileştirme çalışmalarının etkili olabilmesi için yükümlülerin istekli, farkında ve iletişime açık olarak gelmelerinin gerekliliğine dikkat çekilmektedir (Çınar, 2015).

Danışmanlık süreçlerinde özellikle denetimli serbestlik gibi zorunlu gelinmesi gereken sistemlerde ve mahkeme aracılığıyla gönderilen bireylerde direnç sıklıkla görülebilmektedir. Direnç danışma sürecinde yönetilmesi gereken bir durumdur. Direncin yönetilmesi onu ortadan kaldırmak yerine terapötik sürece uyumlu hâle getirmektir (Özer, 2017). Dirençle baş etme yöntemlerinden biri de motivasyonel görüşmedir. Hem bireysel görüşmelerde hem de grup çalışmalarında kullanılmasıyla direnç kırılabilir.

Motivasyonel görüşmede direnç danışmandan kaynaklandığı için danışman/görüşmecinin motivasyonel görüşme hakkında bilgi ve yetkinliğini artırması gerekebilir.

Denetimli serbestlik açısından iyileştirme çalışmalarını yürüten denetimli serbestlik uzmanlarının motivasyonel görüşme yöntemi ile tekniklerini öğrenmeleri önerilmektedir. Yapılan bir çalışmada denetimli serbestlik uzmanlarının %88,7 oranında motivasyonel görüşme eğitimine ihtiyaç duydukları yönündedir (Altın vd., 2015). Buna göre hem uzmanlara motivasyonel görüşme teknikleri eğitimi verilebilir hem de iyileştirme çalışmalarında var olan bireysel ile grup müdahalelerine ek olarak motivasyonel görüşmeye dayalı müdahale çalışmaları geliştirilerek bu müdahalelerin etkililikleri denenebilir.

Denetimli serbestlikte yürütülen grup müdahalelerine bakıldığında temelde SAMBA, HAYDE ve Öfke Kontrolü programlarının aktif olarak uygulandığı bilinmektedir. Ayrıca denetimli serbestlik yükümlülerinin topluma uyumlarının, iyileşmelerinin, suçlu davranışlarının azalmasının ve madde bağımlılığı tedavilerinin etkili olabilmeleri için iyileştirme çalışmalarının önemli olduğu görülmektedir. Buna göre bireysel ile grup müdahale programlarının çeşitlendirilmesi, güncellenmesi, farklı kuram ile bakış açılarıyla desteklenmesi ve motivasyonel görüşme uygulamalarının artırılması önerilebilir.

Kaynakça

- Aldemir, E., Berk, G., & Coşkunol, H. (2018). Denetimli Serbestlik Bağımlılık Programı'nın tedavi motivasyonu, ayıklık ve yaşam kalitesi üzerine etkileri: Motivasyonel ve bireysel görüşme ile karşılaştırmalı bir çalışma. *Arch Neuropsychiatry*, 55(3), 261-270. <https://doi.org/10.5152/npa.2017.19440>
- Altın, D., Pazarcıkcı, M., & Aldemir, E. (2015). Denetimli serbestlik uzmanlarının motivasyonel görüşme hakkındaki bilgi ve tutumları. *Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul, 8-10 Aralık 2015, s. 130-137.
- Apaydın, C., & Kaplan, H. (2019). Ceza infaz sistemi ve denetimli serbestlik. *Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 185-207.
- Arkowitz, H., Miller, W. R., & Rollnick, S. (2019). *Psikolojik problemlerin tedavisinde motivasyonel görüşme* (Çev: M. Şahin & H. Uğur Kural). Ankara: Nobel.
- Bahar, A. (2021). *Yüksek intihar riskli depresyon hastalarına yapılan transteoretik model aşamalarına temelli motivasyonel görüşmenin intihar davranışı ve strese başa çıkma tarzlarına etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Balkaya, F. (2023). *Değişim aşamalarına dayalı motivasyonel görüşmelerin hemşirelik öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bayyar, A. B. (2023). Sosyal hizmet perspektifinden motivasyonel görüşme tekniğine bakış. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (21), 110-128. doi: 10.46218/tshd.1227482
- Birgden, A. (2004). Therapeutic jurisprudence and responsivity: Finding the will and the way in offender rehabilitation. *Psychology, Crime & Law*, 10(3), 283-295. doi:10.1080/10683160410001662771
- Blondell, R. D., Frydrych, L. M., Jaanimägi, U., Ashrafioun, L., Homish, G. G., Foschio, E. M., & Bashaw, H. L. (2011). A randomized trial of two behavioral interventions to improve outcomes following inpatient detoxification for alcohol dependence. *Journal of Addictive Diseases*, 30(2), 136-148. <https://doi.org/10.1080/10550887.2011.554777>
- Burke, B. L., Arkowitz, H., & Dunn, C. (2002). The efficacy of motivational interviewing and its adaptations: What we know so far. *Motivational interviewing: Preparing people for change*, 2, 217-250.
- Carroll, M. R., & Wiggins, J. D. (2014). *Psikolojik danışmanın öğeleri: Kavramlar, ilkeler ve uygulamalar* (Çev. Ed: S. Doğan). (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü. (2023a). *Denetimli serbestlik faaliyetleri*. <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ds-genel-bilgi> adresinden 30.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü. (2023b). *Denetimli serbestlik kapsamında yer alan eğitim ve iyileştirme çalışmaları nelerdir? Kimler tarafından gerçekleştirilir?* <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/3> adresinden 03.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Chen, M., & Giblin, N. J. (2020). *Bireyle psikolojik danışma ve terapi: Beceriler ve teknikler* (Çev. Ed: E. Çetinkaya Yıldız & G. Çakır). Ankara: Nobel.
- Cıbrı, S.F. (2022). Alkol ve madde bağımlılığında sosyal hizmet bakış açısıyla bir uygulama yöntemi: motivasyonel grup çalışması. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 241-252.
- Clark, M. D., Walters, S., Gingerich, R., & Meltzer, M. (2006). Motivational interviewing for probation officers: Tipping the balance toward change. *Federal Probation*, 70(1), 38-44.
- Çapuk, H. (2023). *Madde kullanım bozukluğu olan bireylerde transteoretik model temelli motivasyonel görüşmenin öz yeterlilik ve inanç algularına etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik Örucü, M. (2020). Değişime hız kazandıracak bir yöntem: motivasyonel görüşme. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(37), 20-34. <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.2020.137>
- Çınar, A. (2015). *Denetimli serbestlik sistemindeki rehabilitasyon hizmetlerinin hükümlülerin yeniden sosyalizasyonu sürecine etkileri: Aydın örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dicle, A. N. (2017). Motivasyonel görüşme: Öğeler, ilke ve yöntemler. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 4(15), 2043-2053. <https://doi.org/10.26450/jshsr.299>
- Dinç, B. (2021). Türkiye'de Suç Olgusu ve Sayılarla Cezaevleri. *Atlas 8th International Social Sciences Congress*, Ankara, Turkey, 11-13 June 2021, pp. 91-97. ISBN: 978-605-70671-8-0. A. N. Özker (Ed.).
- DSDB (Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı). (2023a). Sıkça sorulan sorular. <https://cte-ds.adalet.gov.tr/sss> adresinden 08.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- DSDB (Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı). (2023b). *Tanıtım materyalleri*. <https://cte-ds.adalet.gov.tr/tanitim-materyalleri> adresinden 30.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- DSDB (Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı). (2023c). *DENGE*. https://cte-ds.adalet.gov.tr/denge_46708 adresinden 04.10.2023 tarihinde alınmıştır.

- DSHY (Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği). (2021). *Denetimli serbestlik hizmetleri yönetmeliği*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/11/20211110-1.htm> adresinden 29.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- Duman, R. (2019). *Denetimli serbestlik sisteminde eğitim ve iyileştirme faaliyetinin etkinliği: Giresun örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: On dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Egan, G. (2011). *Psikolojik danışma becerileri* (Çev: Ö. Yüksel). İstanbul: Kaknüs.
- Engle, D. E., & Arkowitz, H. (2006). *Ambivalence in psychotherapy: Facilitating readiness to change*. New York: Guilford Press.
- Erat, A., & Ceyhan, Ö. (2020). Motivasyonel görüşme ile değişime hazırlanma. *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(1), 58-63.
- Gün, E., & Önder Erol, P. (2023). Etiketleme kuramı perspektifinden toplum ve iyileştirme temelli bir ceza infaz sistemi olarak denetimli serbestlik. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(1), 111-132. doi: 10.33417/tsh.1093032
- Harper, R., & Hardy, S. (2000). Research note. An evaluation of motivational interviewing as a method of intervention with clients in a probation setting. *British Journal of Social Work*, 30(3), 393-400. <https://doi.org/10.1093/bjsw/30.3.393>
- Hettema, J., Steele, J., & Miller, W. R. (2005). *Motivational interviewing*. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1(1), 91-111. doi: 10.1146/annurev.clinpsy.1.102803.143833
- İlgin, C. (2010). *Türk hukuk sisteminde denetimli serbestlik ve uygulamaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Kale, M. (2009). *Türkiye’de denetimli serbestlik sistemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaplan, H. (2019). *Denetimli serbestlik ve Türkiye uygulaması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaçar, Y. (2019). *Koah hastalarında özyönetim eğitimi ve motivasyonel görüşmenin öz-etkililik üzerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Köroğlu, E. (2021). *Değişmeye isteklendirici görüşme yöntemi elkitabı (Motivasyonel görüşme)*. (2. Baskı). Ankara: Esenkal
- Lundahl, B., Moleni, T., Burke, B. L., Butters, R., Tollefson, D., Butler, C., & Rollnick, S. (2013). Motivational interviewing in medical care set-

- tings: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Patient education and counseling*, 93(2), 157-168.
- McMurrin, M. (2009). Motivational interviewing with offenders: A systematic review. *Legal and Criminological Psychology*, 14(1), 83-100. doi:10.1348/135532508x278326
- Miller, W. R., & Rollnick, S. (2013). *Motivational interviewing: Preparing people to change addictive behavior*. (3th Edition). New York: Guilford.
- Mutlu, E. (2021). *Motivasyonel görüşmeye dayalı grupla sosyal hizmet müdahalesinin alkol kullanım bozukluğu olan bireylerin tedavi motivasyonu, öz yeterlilik ve remisyona etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: İzmir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oral, M., & Dağdeviren, A. (2018). *Bağımlılıkla mücadelede aile eğitim programı: Eğitici uygulama rehberi*. Ankara: Hermes Ofset.
- Ögel, K., & Şimşek, M. (2021). *Motivasyonel görüşme tekniği*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Ögel, K., Bilici, R., Bahadır, G. G., Maçkan, A., Orhan, N., & Tuna, O. (2016). Denetimli serbestlikte, sigara, alkol madde bağımlılığı tedavi programı (SAMB) uygulamasının etkinliği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 270-277.
- Özcan, S. (2009). *Denetimli serbestlik uygulamasında motivasyonel görüşmelerin etkinliği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özer, İ. Ö. (2017). Terapötik Yolculukta Bir Tümsek: Direnç. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 217-228. doi: 10.17679/inuefd.295994
- Porsuk, S. (2022). Denetimli serbestlik tedbiri uygulanan yükümlülerin bazı özelliklerinin suç açısından değerlendirilmesi, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49,429-448.
- Rollnick, S., Miller, W. R., Butler, C. C., & Aloia, M. S. (2008). Motivational interviewing in health care: Helping patients change behavior. *COPD: Journal of Chronic Obstructive Pulmonary Disease*, 5(3), 203-203. doi:10.1080/15412550802093108
- Smedslund, G., Berg, R. C., Hammerström, K. T., Steiro, A., Leiknes, K. A., Dahl, H. M., & Karlsen, K. (2011). Motivational interviewing for substance abuse. *Campbell Systematic Reviews*, 7(1), 1-126.
- Şahin, S. S. (2023). *Adölesanlarda motivasyonel görüşmenin akran zorbalığı ve siber zorbalığa etkisi: Randomize kontrollü çalışma*. Yayımlanmamış

- Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şekerci, C. (2019). *Denetimli serbestlik uygulamalarının onarıcı adalet sistemine etkisinin araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- TCK (Türk Ceza Kanunu). (2004). Kamunun sağlığına karşı suçlar. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden 05.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Tosun, A. S., & Zincir, H. (2016). Tip 2 Diabetes Mellitus'ta sağlık davranış değişiminde transteoretik model temelli motivasyonel görüşme tekniği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(1), 32-41.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). *Ceza infaz kurumu istatistikleri 2020*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2020-3> adresinden 30.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- Umucu, E., & Voltan Acar, N. V. (2011). Grupla psikolojik danışma sürecinde direnç ögesi olan kültürel etmenlere psikolojik danışmanın müdahalesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 12(1), 99-113.
- Vasilaki, E. I., Hosier, S. G., & Cox, W. M. (2006). The efficacy of motivational interviewing as a brief intervention for excessive drinking: A meta-analytic review. *Alcohol and Alcoholism*, 41(3), 328-335.
- Westra, H. (2004). Managing resistance in cognitive behavioural therapy: The application of motivational interviewing in mixed anxiety and depression. *Cognitive Behaviour Therapy*, 33(4), 161-175. doi:10.1080/16506070410026426
- Yaycı, L. (2017). Grupla psikolojik danışmada direnç: Önleme ve müdahale yolları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 991-1016.
- Yıldırım, T., & Durmuş, E. (2015). Grupla psikolojik danışmada yeni bir alıştırma: 'Ağlama Duvarı' İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(3), 17-32. doi: 10.17679/iuefd.16351000